

ЗНЕСНЯ ПАЛІТЫКА РАДЫ БНР У ДРУГОЙ ПАЛОВЕ 1940-х – 1950-х ГАДАХ

НАТАЛЛЯ ГАРДЗІЕНКА

Анотацыя: Асноўнымі напрамкамі знешнепалітычнай дзейнасці Рады БНР у канцы 1940-х – 1950-х гадоў былі: супрацьдзеянне БССР на міжнароднай арэне; наладжванне двухбаковых сувязяў з эміграцыйнымі ўрадавымі структурамі іншых еўрапейскіх народаў; удзел у шматнацыянальных арганізацыях паняволеных СССР народаў; кантакты з урадамі заходніх краін і міжнароднымі арганізацыямі для агучвання нацыянальных беларускіх інтарэсаў; удзел у стварэнні агульнага антыкамуністычнага руху на Захадзе.

Ключавыя словы: Беларуская Народная Рэспубліка, знешняя палітыка, міжнародныя адносіны, антыкамуністычны рух.

FOREIGN POLICY OF THE BELARUSIAN PEOPLE'S REPUBLIC IN THE SECOND HALF OF THE 1940s – 1950s

Abstract: The article examines the main directions of foreign policy of the BNR in the late 1940s – 1950s: opposition to BSSR in the international arena; networking with governments in exile of other European nations, participation in multinational organizations of nations occupied by the USSR; contacts with Western governments and international organizations for defense of Belarusian national interests, participation in the creation of a common anti-communist movement in the West.

Keywords: Belarusian People's Republic (BNR), Foreign Policy, International Relations, Anti-Communist Movement.

Сучасныя кантакты беларускай эміграцыі з урадавымі коламі ЗША, Вялікабрытаніі і іншых заходніх краін, дзейнасць беларускай рэдакцыі Радыё “Свабода”, асабліва сці бачання Беларусі ў свеце – усё гэта ў нека-торай ступені з’яўляецца вынікам дзейнасці беларускай пасляваеннай эміграцыі і асабліва яе палітычных структураў.

Адным з найбольш актыўных беларускіх палітычных цэнтраў на Захадзе ў пасляваенны час была адноўленая пад кіраўніцтвам Міколы Абрамчыка (1903–1970) Рада БНР. Выконваючы функцыі беларускага ўраду ў выгнанні, гэтая арганізацыя праводзіла ўласную знешнюю палітыку, што прыстасоўвалася да ўмоваў фарміравання біпалярнага свету і “халоднай вайны”. У першыя паваенныя дзесяцігоддзі былі не толькі закладзены асновы глабальных міжнародных дачыненняў, але і вызначана тая роля, якую ў антыкамуністычным руху заняла беларуская эміграцыя.

У якасці асноўных напрамкаў знешнепалітычнай дзейнасці Рады БНР у канцы 1940-х – 1950-х гадах можна вызначыць: супрацьдзеянне БССР на міжнароднай арэне ў прадстаўніцтве беларускіх інтарэсаў; наладжванне двухбаковых сувязяў з эміграцыйнымі ўрадавымі структурамі іншых еўрапейскіх народаў (найперш суседніх беларусам); удзел у шматнацыянальных арганізацыях паняволеных Савецкім Саюзам народаў для рэпрэзентацыі беларускага пытання; кантакты з урадамі заходніх краін і міжнароднымі арганізацыямі для агучвання нацыянальных беларускіх інтарэсаў; актыўны ўдзел у стварэнні агульнага антыкамуністычнага руху на Захадзе.

Дзейнасць Рады БНР у згаданых кірунках мела свае поспехі і няўдачы. Яшчэ ў першай паваеннай Дэкларацыі сцвярджалася, што Рада БНР *“не прызнае і ніколі не прызнае БССР за форму беларускага незалежнага гаспадарства, уважаючы яе за расійска-камуністычную фікцыю беларускай дзяржаўнасці, накінутую Масквой, як сродак паняволення беларускага народу, ягонага нацыянальнага, матэрыяльнага, а нават і фізічнага вынішчэння”* (Бацькаўшчына, 1948а). Такім чынам, супрацьдзеянне вызнанню на Захадзе БССР як афіцыйнага беларускага прадстаўніцтва стала адной з першых актуальных задач Рады БНР, бо непасрэдна было звязана з вызнаннем яе ўласных рэпрэзентацыйных паўнамоцтваў. Аднак нягледзячы на шматлікія звароты да міжнароднай супольнасці, юрыдычна аформіць свой статус адзінага прадстаўніка беларускіх інтарэсаў на Захадзе Радзе БНР не ўдалося. Хоць здабыць пэўную ўвагу да сваіх ініцыятываў часам і атрымоўвалася.

Больш паспяховай была дзейнасць у наладжванні двухбаковых сувязяў з іншымі эміграцыйнымі ўрадамі. Цягам 1948–1950 гадоў адбыліся перамовы з прадстаўнікамі нацыянальных палітычных сілаў

Польшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Украіны, Славакіі, а таксама казакаў. Трывалыя дачыненні з эміграцыйнымі ўрадамі Польшчы і Літвы не ўдалося ўсталяваць праз разыходжанні ў пытанні межаў. Хоць спробы знайсці кампраміснае вырашэнне прынамсі “віленскага пытання” рабіліся даволі інтэнсіўна. Складанасці былі і ў дачыненнях з Украінскай Нацыянальнай Радай, галоўным фактарам тут стала нутранае беларускае палітычнае змаганне паміж Радай БНР і БЦР (Гардзіенка і Юрэвіч, 2013: 100–381). Не рэалізавалася ідэя далучэння да беларускай тэрыторыі Усходняй Прусіі, якая агучвалася ў першыя паваенныя гады (*Бацькаўшчына*, 1948b).

Разам з тым поспехам выглядала падпісанне 15 студзеня 1950 года ў Мюнхене Пратакола аб супрацоўніцтве са Славацкай Нацыянальнай Радай (Каханоўскі, 1950), а таксама заключэнне 22 красавіка 1950 года ў Розенгайме Дамовы і Пратакола паміж Урадам БНР і Вярхоўным казацкім прадстаўніцтвам (Рада БНР, 1950).

У паваенны час актыўна абмяркоўваліся канцэптуальныя асновы і задачы знешняй палітыкі Рады БНР, а таксама прымальныя для незалежнай Беларусі варыянты пабудовы сістэмы “міжнародна-рэгіянальнай бяспекі”. З актуальных канцэпцый ніводная не выглядала адпаведнай беларускім інтарэсам, таму міністр замежных спраў БНР Аўген Каханоўскі ў 1948 годзе агучыў новую. Меркавалася стварыць блок дзяржаў Цэнтральнай, Паўднёвай і Усходняй Еўропы, куды б увайшлі Албанія, Сербія, Харватыя, Славенія, Грэцыя, Балгарыя, Румынія, Вугоршчына, Чэхія, Славакія, Польшча, краіны Балтыі, Беларусь, Украіна, незалежная казацкая дзяржава, Паўночны Каўказ, Грузія, Армения і Азербайджан. Больш шырокая кааліцыя павінна была грунтавацца на раздзеле Расіі, каб лепш забяспечыць перспектывы беларускай незалежнасці (Дзіда, 1948). І хоць агучаная канцэпцыя засталася на паперы, аднак закладзенае ў ёй разуменне нацыянальных інтарэсаў стала своеасаблівай асновай знешняй палітыкі ўсёй паваеннай Рады.

Ад самага аднаўлення сваёй дзейнасці ў 1947 годзе Рада БНР праз сваіх прадстаўнікоў намагалася браць удзел у разнастайных шматнацыянальных арганізацыях для забеспячэння прысутнасці і ўліку інтарэсаў беларусаў (Рада БНР, 1949). Прэзідэнт Рады БНР адыграў важную ролю ў міжнародным антыкамуністычным руху, з’яўляючыся адным са стваральнікаў і доўгагадовым старшынёй Лігі вызвалення народаў СССР (Парыжскага блоку) (*Бацькаўшчына*, 1962). Дзякуючы канструктыўнаму супрацоўніцтву з Амерыканскім камітэтам вызвалення ад бальшавізму, удалося арганізаваць беларускую рэдакцыю Радыё “Вызваленне” (пазней “Свабода”) (*Бацькаўшчына*, 1954) ды беларускі аддзел у Інстытуце вывучэння гісторыі і культуры СССР у

Мюнхене (Гардзіенка, 2011), а таксама атрымаць фінансаванне на розныя беларускія выдавецкія праекты. Больш за тое, актыўныя кантакты кіраўніцтва Рады БНР з амерыканскімі кіруючымі коламі ўплывалі на ўвагу палітыкаў да беларускага пытання. Як вынік, у 1959 годзе беларусы ўвайшлі ў абвешчаны Дуайтам Эйзенхаўэрам афіцыйны пералік паняволеных народаў, якім ЗША дэкларавалі сваю падтрымку.

Парадаксальна, але знешняя палітыка Рады БНР, асабліва кантакты з амерыканскімі структурамі, выклікалі сур'ёзны крызіс унутры беларускай ўрадавай структуры ў першай палове 1950-х гадоў, адыход часткі яе сябраў, што таксама сталася важным фактарам паваеннага беларускага жыцця на эміграцыі.

Маючы даволі абмежаваныя магчымасці сваёй дзейнасці, нутраныя праблемы ў беларускім эміграцыйным асяроддзі, Рада БНР у паваенны час менавіта ў галіне знешняй палітыкі дасягнула, бадай, найбольшых вынікаў, якія паўплывалі не толькі на далейшую гісторыю беларускай эміграцыі, але і на пазнейшыя падзеі ў незалежнай Беларусі.

Бібліяграфія

1. *Бацькаўшчына* (1948). “Дэкларацыя Рады БНР.” 22.02.1948.
2. *Бацькаўшчына* (1948). “Сэсія Рады БНР.” 04.07.1948.
3. *Бацькаўшчына* (1954). “Інаўгурацыйная беларуская перадача цераз радыястанцыю “Вызваленьне”. 30.05.1954.
4. *Бацькаўшчына* (1962). “X Канфэрэнцыя Парыскага Блэку.” 22.07.1962.
5. Гардзіенка, Наталля (2011). “Да гісторыі беларусаў у Мюнхенскім інстытуце вывучэння СССР”, *Запісы БІНіМ*. №34: 422–438.
6. Гардзіенка, Наталля і Юрэвіч, Лявон (2013). Рада БНР (1947–1970): Падзеі. Дакументы, Асобы. Мінск: Кнігазбор.
7. Дзіда, А. (1948). “Сучасныя праблемы беларускае вонкавае палітыкі.” *Бацькаўшчына*. 14.11.1948.
8. Каханоўскі, Аўген (1950). *Ліст да М. Абрамчыка*. 30.01.1950. Архіў БІНіМ.
9. Рада Беларускай Народнай Рэспублікі (1949). *Інфармацыя №1 Прадстаўнікам Ураду БНР у розных дзяржавах сьвету*. 10.01.1949. Архіў БІНіМ.
10. Рада Беларускай Народнай Рэспублікі (1950). *Ратыфікацыйная грамата*. №201. 03.10.1950. Архіў БІНіМ.